

AGRUPACIÓ D'ARQUITECTES PER A
LA DEFENSA I LA INTERVENCIÓ EN EL
PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Col·legi d'Arquitectes
de Catalunya

Arquitectures d'anada i tornada

PATRIMONI COLONIAL, INDIA I MODERN:
CUBA, CATALUNYA I ALTRES EXPERIÈNCIES

XXXII Curset

Jornades internacionals sobre la intervenció
en el patrimoni arquitectònic

BARCELONA
10.12.09 - 13.12.09

Vista de l'Havana.
Litografia de Deroy, s. XIX.
Museo Nacional de Bellas Artes
(L'Havana)

XXXII Curset

Jornades Internacionals sobre la intervenció en el patrimoni arquitectònic

Celebrem aquest any la XXXII edició del Curset Jornades Internacionals sobre Intervenció en el Patrimoni Arquitectònic i amb el títol "Arquitectures d'anada i tornada. Patrimoni colonial, indià i contemporani a Cuba, Catalunya i altres experiències" hem preparat un curs monogràfic centrat en l'anàlisi de les arquitectures catalanes que viatgen a Amèrica en el temps de la colonització i en el seu retorn a Catalunya a finals del s. XIX i principis del XX en forma d'arquitectures americanes o indíanes, sobretot en la zona del litoral.

Per fer possibles els objectius del Curset volem comptar amb l'aportació d'especialistes nacionals i estrangers, els quals exposaran les seves experiències, centrades en tres dimensions: ciutat i arquitectura colonial (l'Havana, Santiago de Cuba, San Juan de Puerto Rico, Cartagena de Indias...), experiències modernes i arquitectura i ciutat indiana a Catalunya i a l'Estat espanyol.

Presentació

A finals del segle XVIII es va iniciar la incorporació directa dels catalans a la carrera d'Índies i, per tant, l'emigració massiva durant bona part del segle XIX de molts joves dels pobles del litoral a Cuba i altres colònies d'Ultramar com Puerto Rico, l'Argentina o Veneçuela. Els protagonistes de l'aventura colonial són famílies catalanes com els Partagàs, d'Arenys de Mar, que es converteixen en els reis del tabac a Cuba; els Bacardí, que a l'ombra del ratpenat del rom creen una nissaga de polítics i empresaris que construirà un dels edificis més emblemàtics de l'Havana, o els Ribalaigua, de Lloret de Mar, que creen un imperi de bars i restaurants. Els nostres avantpassats que varen fer fortuna a Amèrica van invertir bona part dels seus capitals en la modernització del país, especialment en el sector industrial, en la construcció i en les infraestructures viàries en un temps en què l'illa caribenya era el centre neuràlgic del comerç internacional.

Apareix aleshores una nova arquitectura creada a partir dels mestres d'obres i arquitectes catalans, que es caracteritza per la importació de models autòctons que incorporen trets eclèctics que defineixen un nou estil colonial. La història de les arquitectures catalanes a Amèrica té lloc en dos temps diferents: d'una banda, en l'aportació dels mestres d'obres i arquitectes catalans que desembarquen al territori d'ultramar al llarg del segle XIX, cosa que dóna lloc a les arquitectures americanes de signe divers; d'altra banda, en les aportacions dels qui varen retornar enriquits a Catalunya, els indians o americans, lluint el nivell de vida conquerit. Serà l'inici d'una arquitectura indiana amb trets propis, de palaus amb àmplies balconades, exotisme decoratiu i jardins exuberants que caracteritza molts pobles del litoral català, com ara Sitges, Begur, Cadaqués, Vilanova i la Geltrú, Torredembarra o Lloret de Mar.

L'anada

L'emigració catalana al Carib va deixar la seva empremta arquitectònica en dos moments històrics: abans i després de la Guerra del 98, any de la independència de Cuba, l'última de les colònies d'ultramar. Constructors catalans emigrats allà varen crear una Havana modernista amb edificis singulars, com la fàbrica Bacardí al centre de l'Havana o la masia l'Empordà al barri de La Víbora. Hi ha un moviment modernista a Cuba relativament desconegut, fins al punt que es pot parlar de trenta grans edificis modernistes a l'Havana.

Després del 98 es pot parlar d'una influència catalana en els estils del racionalisme dels anys cinquanta amb la figura, entre altres, de Mario Rotllant, establert a Cuba a partir de 1907; el mestre d'obres Francesc Pujol, d'un estil plenament eclèctic, o el cèlebre Ricardo Porro, que en la seva primera època dels anys seixanta adopta la volta catalana a les escoles d'art del Country Club, als afores de l'Havana.

La tornada

Amb el retorn dels catalans enriquits a les colònies apareix una nova figura: l'"indià" o "americà" ric i il·lustrat que encarrega palauets privats recreant l'estil eclèctic de l'arquitectura colonial, caracteritzat pel seu barroquisme tenyit del color i la influència del tròpic. Aquests rics comerciants es dediquen també a la filantropia, intervenen sovint en la vida pública com a benefactors i promotors d'obres, com ara asils, hospitals i esglésies. Construeixen també a la costa catalana cases senyorívoles de notable caràcter i fins i tot propugnen nous models urbanístics, com els pobles de marina, els eixamples de nou traçat o cementiris i panteons modernistes.

Aquest estil historicista i eclèctic és un fenomen arquitectònic relativament inèdit i poc estudiat. Tot i això, hi ha historiadors que han elaborat algunes tesis particulars sobre el tema i al nord de l'Estat espanyol -Astúries, Cantàbria, País Basc, Navarra i Galícia- hi ha fundacions i grups de treball que també han elaborat material d'investigació.

En el marc de fons del Curs hi ha present la qüestió del encontre entre dos móns, dos models de ciutat i dues actituds davant l'arquitectura. A l'època de la colònia, els vells estils històrics viatgen a l'altra banda de l'Atlàntic i allí es tenyeixen del color, la llum i les textures del Carib per configurar nous models amb una entitat pròpia. La confrontació i l'estudi comparat d'aquestes arquitectures del Nou Món i els seus referents històrics europeus és un debat ampli i de gran interès que aquest curs, dins les seves limitacions, vol encetar.

Informació

Secretaria de les Agrupacions
Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
Mar Requena

Arcs 1-3, 4a planta
08002 Barcelona
Telèfon: +(34) 93 306 78 28
Fax: +(34) 93 412 39 64
aadipa@coac.cat

Organitza

AADIPA,
Agrupació d'Arquitectes per
a la Defensa i la Intervenció en
el Patrimoni Arquitectònic

Equip organitzador

Josep Maria Fortià Rius
Director
Antoni Aguilar Piera
Rosa Cánovas Góller
Marta Daranas Serrano
Verónica Esparza Saavedra
Mercè Hortalà Vallvé

Lloc de realització

COAC
Plaça Nova, 5
08002 Barcelona
93 30150 00